

Pracownik organu nadrzędnego parafii katolickiej jako jej pełnomocnik procesowy

Zgodnie z art. 86 kodeksu postępowania cywilnego [dalej: k.p.c.]¹ strony mogą działać przed sądem osobiście lub przez pełnomocników. Procedura postępowania cywilnego dopuszcza, aby pełnomocnikiem procesowym osoby prawnej był m.in. pracownik jej organu nadrzędnego (art. 87 § 2 k.p.c.).

Pytanie o znaczeniu teoretycznym i praktycznym, które można zadać, i na które odpowiedź jest celem tego tekstu (glossy) brzmi:

- 1) kto jest organem nadrzędnym parafii katolickiej?,
a w konsekwencji:
- 2) kto może zastępować taką parafię w procesie jako stronę²?

Wskazanie takiego podmiotu ma duże znaczenie; artykuł 87 k.p.c. ma bowiem charakter bezwzględnie obowiązujący.

Inspiracją do sformułowania wskazanego wyżej problemu badawczego był wyrok Sądu Okręgowego w Słupsku – I Wydział Cywilny z dnia 29 stycznia 2013 r. (I C 251/11)³, w którym sąd bez dyskusji uznał, że organem nadrzędnym parafii jest kuria diecezjalna diecezji, na terenie której leży ta parafia: „Należy zwrócić uwagę, że Kuria biskupia w strukturach Kościoła [...] jest jednostką nadrzędną nad Parafią”. Opinia ta – jak to zostanie wykazane – jest całkowicie błędna, bo pozbawiona wszelkich podstaw prawnych w prawie kanonicznym, które jako prawo wewnętrzne

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575).

² Ale także jako interwenienta (art. 75 i następne k.p.c.) – art. 86 k.p.c. bowiem dotyczy nie tylko strony, lecz także innych podmiotów uczestniczących w procesie, które mogą działać przez pełnomocników.

³ Legalis nr 2016086.

Kościół, kształtujące strukturę kościelnych jednostek organizacyjnych, powinno być podstawą do określenia stosunku nadrzędności w prawie polskim.

We wstępie należy uczynić także pewną metodologiczną uwagę. Dla rozwiązań kanonicznych podstawę stanowią teologiczne ustalenia⁴. Jednakże z tego względu, że niniejszy tekst jest pisany z myślą o prawnikach świeckich, dla jaśniejszego przekazu argumenty teologiczne, choć w istocie w kanonistyce pierwszorzędne, pojawią się jedynie jako uzupełnienie rozważań prawnych.

1. Parafia jako osoba prawna i proboszcz jako jej organ

Na podstawie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej⁵ terytorialne jednostki organizacyjne Kościoła, m.in. parafie, uzyskały mocą tego aktu normatywnego osobowość prawną w świetle prawa krajowego. Ta osobowość prawna jest niezależna od osobowości prawnej na forum prawa kanonicznego. Oznacza to, że do parafii ma zastosowanie art. 87 § 2 k.p.c.

W przytoczonej ustawie określono jednocześnie, że organem parafii jest proboszcz lub administrator parafii (art. 7 ust. 3 pkt 5 u.s.p.k.k.). Te osoby fizyczne wskazuje, zgodnie z prawem kanonicznym, strona kościelna, a państwo przyjmuje do wiadomości takie wskazanie. Władza kościelna (biskup diecezjalny) powinna powiadomić właściwy organ administracji publicznej o powołaniu danego duchownego na urząd proboszcza (art. 14 u.s.p.k.k.) Takie powiadomienie nie ma charakteru konstytutywnego w tym sensie, że już samo wyznaczenie dokonane przez władzę kościelną osoby fizycznej jako proboszcza lub administratora parafii jest z punktu widzenia prawa polskiego wystarczające do uznania organu parafii za reprezentujący osobę prawną.

⁴ Por. P. Kroczek, *The Art of Legislation: the Principles of Lawgiving in the Church*, Kraków 2017³, s. 118–124.

⁵ Dz. U. z 2019 r. poz. 1347 [dalej: u.s.p.k.k.].

3. Organ nadrzędny w świetle ustawy o stosunku państwa do Kościoła

Instytucja organu nadrzędnego zakłada istnienie struktury co najmniej dwóch elementów: a) osoby prawnej i b) organu nadrzędnego, które są w stosunku do siebie w układzie hierarchicznym.

Pytanie brzmi: Czy na podstawie prawa polskiego można wskazać organ nadrzędny w stosunku do parafii?

3.1. Kolejność wyliczenia w ustawie

Ustawa o stosunku państwa do Kościoła w art. 7 ust. 1 zawiera wyliczenie terytorialnych jednostek organizacyjnych Kościoła:

- 1) metropolie;
- 2) archidiecezje;
- 3) diecezje;
- 4) administratury apostolskie;
- 5) parafie.

Wydawać by się mogło, że wyliczenie to jest ułożone od podmiotu najbardziej nadrzędnego do najbardziej podrzędnego. W kontekście tematu artykułu oznaczałoby to, że dla parafii organem nadrzędnym byłaby administratura apostolska.

Jednakże uznanie tego przypuszczenia za prawdziwe wymaga najpierw zbadania, czy jest ono uprawnione na gruncie prawa kanonicznego. Ustawodawca państwowy nie nadaje samodzielnie przytoczonym nazwom żadnego znaczenia, lecz *implicite* odwołuje interpretatora do (systemu) prawa, na gruncie którego nazwy te są pierwotnie wobec prawa polskiego używane i potencjalnie zdefiniowane. To odwołanie się do prawa kanonicznego ma charakter logicznie konieczny, biorąc pod uwagę a) zakres przedmiotowy ustawy zawarty w jej tytule oraz b) art. 3 ust. 1 u.s.p.k.k. Nie jest więc możliwe poznanie znaczeń kluczowych terminów i relacji pomiędzy podmiotami oznaczonymi tymi terminami bez odwołania się do prawa kanonicznego.

Badanie zależności podmiotów trzeba, z racji tematu artykułu, rozpocząć od nasświetlenia znaczenia terminu „parafia”. Na forum prawa kanonicznego podmiot określany tym terminem to wspólnota wiernych, czyli katolików (zob. kan. 204

i 205 kodeksu prawa kanonicznego⁶), utworzona na sposób stały w Kościele partykularnym (zob. kan. 386 KPK), nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi (kan. 515 § 1 KPK). Powstanie parafii i jej zniesienie należy do wyłącznej kompetencji biskupa diecezjalnego (kan. 515 § 2 KPK).

Kościół partykularnym, o którym mowa powyżej, i w którym utworzona została jest parafia, jest – ograniczając listę z kan. 386 KPK do podmiotów wyliczonych w art. 7 ust. 1 ustawy wyznaniowej – „administratura apostolska” oraz „diecezja” (kan. 386 KPK). Oznacza to, że istnieje pewne powiązanie parafii i diecezji lub administratury apostolskiej oparte na tym, że parafia zawiera się (terytorialnie lub osobowo – zob. art. 8 u.s.p.k.k.⁷) w diecezji lub administraturze apostolskiej. Parafia jest więc strukturą koniecznie mniejszą wobec diecezji czy administratury apostolskiej. Jednakże nie powoduje to powiązania wskazanych podmiotów w znaczeniu hierarchicznym, kierowniczym, władczym, czyli wytworzenia stosunku nadrzędności. Można więc twierdzić, że wobec diecezji czy administratury apostolskiej parafia jest w pełni autonomiczną strukturą, tym bardziej że ich status w prawie kanonicznym jest identyczny – są one publicznymi osobami prawnymi. A skoro tak kształtują się stosunki pomiędzy tymi podmiotami w prawie kanonicznym, to organem nadrzędnym parafii, o którym mowa w art. 87 § 2 k.p.c., nie może być ani administratura apostolska, ani diecezja.

Wniosek z tej analizy prawniczej potwierdza i wzmacnia argument natury teologicznej⁸. W dokumentach Soboru Watykańskiego II – kluczowego wyda-

6 *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars 2, s. 1–317; tekst łacińsko-polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984 [dalej: KPK].

7 Zarówno bowiem parafia, jak i diecezja może być terytorialna (co do zasady taka właśnie jest) oraz personalna. Zgodnie z kan. 372 § 1 KPK: „Należy przyjąć jako regułę, że część Ludu Bożego, która tworzy diecezję lub inny Kościół partykularny, jest oznaczona określonym terytorium, w ten sposób, że obejmuje wszystkich wiernych na nim mieszkających. § 2. Jednakże tam, gdzie zdaniem najwyższej władzy kościelnej, po wysłuchaniu opinii zainteresowanych Konferencji Episkopatu, okaże się to pożyteczne, mogą być na tym samym terytorium erygowane Kościoły partykularne odrębne z racji obrządku wiernych lub innej podobnej racji”.

8 Ten argument jest szeroko przedstawiony w P. Kroczek, *Parafia w optyce katolickiej i luteranckiej. Studium teologiczno-prawne*, Kraków 2017, s. 55–59.

Trzeba wyjaśnić, że administratura apostolska jako taka i pod swoją nazwą nie jest uwzględniana w rozważaniach teologicznych, a to z tej racji, że jest to struktura powstała wyłącznie na gruncie kanonicznym, która ma o tyle znaczenie teologiczne, o ile wypełnia funkcje diecezji. Stąd też teologiczne ustalenia dotyczące diecezji można odnieść do administratury apostolskiej.

rzenia w ostatnim czasie dla formułowania katolickiej doktryny religijnej szczególnie w przedmiocie eklezjologii, czyli teologicznej nauki o Kościele jako takim, parafia jest określana m.in. jako „określona część diecezji” (*determinata dioecesis parte*)⁹ (ChD 30), czy „lokalne zgromadzenie wiernych” (*localibus fidelium congregationibus*)¹⁰ (LG 28) – co wskazuje jedynie na zawieranie się parafii w strukturze większej (zob. kan. 372 § 1 KPK).

Jednakże w dokumentach soborowych – choć wiele tekstów Soboru Watykańskiego II kładzie nacisk na związek parafii z diecezją¹¹ – nie ma nigdzie nawet sugestii, że parafia jest w jakikolwiek sposób zależna od diecezji czy administratury apostołskiej. Słuszna jest więc opinia oparta na spostrzeżeniu jednego z przedstawicieli doktryny kanonicznej, że relacja parafii i diecezji nie opiera się na stosunku podwładny–przełożony. Nie ma w niej podporządkowania i dominacji. Jest to raczej obustronna relacja oparta na trosce i szacunku¹².

3.2. Nadrzędność biskupa diecezjalnego wobec parafii

W prawie kanonicznym uwidacznia się z kolei wyraźnie stosunek nadrzędności biskupa diecezjalnego nad diecezją i nad zawartą w diecezji parafią. Biskup jest bowiem głową diecezji w tym sensie, że ma on władzę własną, zwyczajną i bezpośrednią w Kościele partykularnym powierzonym jego pieczy (kan. 333 § 1 KPK; kan. 381 § 1 KPK). Biskup ma obowiązek i prawo wykonywać władzę w swojej diecezji i tym samym „rządzić powierzonym mu Kościołem partykularnym” (kan. 391 § 1 KPK).

Biskup diecezjalny ma także wyłączną (*unius*)¹³ władzę nad parafią (*sub auctoritate*) odnośnie do kluczowych elementów, czyli: a) istnienia (erygowanie albo

9 Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2008.

10 Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, dz. cyt.

11 Por. P. Kroczek, *Parafia w optyce katolickiej i luterńskiej...*, dz. cyt., s. 55.

12 Por. J. A. Coriden, *The Parish in the Catholic Tradition History, Theology and Canon Law*, New York–Mahawah 1997, s. 102.

13 Nie narusza to władzy papieża (Biskupa Rzymu), którą ma na mocy swego urzędu, nad całym Kościołem katolickim i nad wszystkimi Kościołami partykularnymi oraz ich zespołami. Władza ta jest najwyższa, pełna, bezpośrednia i powszechna, zwyczajna i papież może ją wykonywać zawsze w sposób nieskrępowany (zob. kan. 331 KPK).

znoszenie), b) zakresu, który obejmuje (terytorialnego lub osobowego), oraz odnośnie do c) kluczowego organu parafii, czyli proboszcza (kan. 515 § 1 KPK)¹⁴.

Nadrzędność biskupa diecezjalnego nie oznacza jednak, że sam ten organ może być pełnomocnikiem w rozumieniu art. 87 ust. 2 k.p.c. Ustawa ta bowiem wymaga, aby był to „pracownik organu nadrzędnego”.

Z kolei termin „pracownik” zgodnie z art. 2 k.p.¹⁵ oznacza, że w omawianym kontekście będzie to osoba fizyczna zatrudniona przez organ, czyli biskupa diecezjalnego na podstawie umowy o pracę. Oznacza to, że to biskup diecezjalny ma być pracodawcą. Zgodnie z wykładnią językową art. 87 § 1 k.p.c. należy więc wyłączyć osoby zatrudnione przez diecezję czy też kurię diecezjalną¹⁶.

3. Kuria diecezjalna

Dla wykazania wskazanego we wstępie błędu sądu powszechnego zawartego w przytoczonym wyroku, a polegającego na przyjęciu, że kuria jest organem nadrzędnym wobec parafii i w konsekwencji, że jej pracownik (?) może być pełnomocnikiem procesowym parafii, należy przywołać kan. 469 KPK. Przepis ten zawiera definicję kurii diecezjalnej sformułowaną poprzez opis tej instytucji. Kuria więc „składa się z tych instytucji i osób, które świadczą biskupowi pomoc w zarządzaniu całą diecezją, zwłaszcza w kierowaniu działalnością pasterską, w administrowaniu diecezją i wykonywaniu władzy sądowniczej”. Nominacja tych, którzy sprawują urzędy (rozumiane jako jakiegokolwiek zadanie ustanowione na stałe z postanowienia czy to Bożego, czy kościelnego dla realizacji celu duchowego [zob. kan. 145 KPK]) w kurii diecezjalnej, należy do biskupa diecezjalnego (kan. 470 KPK).

Przekładając na nomenklaturę prawa polskiego – kuria to urząd powołany do pomocy i obsługi organu diecezji, którym jest biskup diecezjalny. Jest to jednostka organizacyjna nieposiadająca ani w prawie kanonicznym, ani w prawie polskim osobowości prawnej. Zgodnie z prawem polskim kuria może być wprawdzie pracodawcą, czyli mieć pracowników, ale nie jest organem nadzorczym wobec parafii.

¹⁴ Szerzej zob. P. Kroczek, *Parafia w optyce katolickiej i luterańskiej...*, dz. cyt., s. 56.

¹⁵ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1320).

¹⁶ Jak wskazuje doświadczenie, zwykle to kuria diecezjalna lub diecezja zatrudnia pracowników – jest stroną umowy o pracę.

Wnioski

Wnioski płynące z powyższych rozważań i jednocześnie odpowiedzi na pytania umieszczone we wstępie można zamknąć w jednym zdaniu: **pełnomocnikiem procesowym parafii może być pracownik jej organu nadrzędnego, którym jest biskup diecezjalny**. Ani diecezja, ani kuria diecezjalna nie są organami nadrzędnymi parafii i w konsekwencji pracownicy tych podmiotów nie mogą być pełnomocnikami procesowymi parafii.

Na samym końcu można sformułować praktyczny postulat: **sąd powszechny rozpatrujący sprawy podmiotów kościelnych w sytuacji, gdy do rozstrzygnięcia konieczna jest znajomość prawa kanonicznego, powinien powoływać biegłego z zakresu prawa kanonicznego**.

SUMMARY

Employee of the superior authority of the Catholic parish as its court agent

According to the Polish law governing court proceedings in civil matters, parties may act before court as represented by court agents. A court agent of a legal person may be an employee its superior authority. The author in the article shows, using legal and theological arguments, that the superior authority of the Catholic parish is not a diocesan curia (as it was recognized by one of the courts in Poland), and not even a diocese, but only the diocesan bishop. As a consequence, only a person employed by the diocesan bishop can represent a parish before the courts.

Keywords: by court agent, parish, diocese, diocesan curia, civil law proceedings

Pracownik organu nadrzędnego parafii katolickiej jako jej pełnomocnik procesowy

Zgodnie z polskim prawem regulującym postępowanie sądowe w sprawach cywilnych, strony mogą występować przed sądem poprzez pełnomocników sądowych. Pełnomocnikiem osoby prawnej może być pracownik organu nadrzędnego. Autor artykułu pokazuje, używając argumentów prawnych i teologicznych, że organ nadrzędny parafii katolickiej nie może być utożsamiany z kurią diecezjalną (jak uznał to jeden z sądów powszechnych

w Polsce), a nawet nie jest nim diecezja, lecz jedynie biskup diecezjalny. W związku z tym tylko osoba zatrudniona przez biskupa diecezjalnego może reprezentować parafię przed sądami powszechnymi.

Słowa kluczowe: pełnomocnik sądowy, parafia, diecezja, kuria diecezjalna, postępowanie cywilnoprawne

BIBLIOGRAFIA

1. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars 2, s. 1–317; tekst łacińsko-polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.
2. Coriden J. A., *The Parish in the Catholic Tradition History, Theology and Canon Law*, New York–Mahawah 1997.
3. Kroczek P., *The Art of Legislation: the Principles of Lawgiving in the Church*, Kraków 2017³, s. 118–124.
4. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1347).
5. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1320).
6. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575).
7. Wyrok Sądu Okręgowego w Słupsku – I Wydział Cywilny z dnia 29 stycznia 2013 r. (I C 251/11), Legalis nr 2016086.